మిథ్య

"ఏముంది నాయనా! అంతా మిథ్య" అంటుంటారు చలమయ్యగారు.

చలమయ్యగారితో ఓ అరగంటసేపు మాట్లాడితే, ఆ అరగంటలో ఈ మాట నాలుగైదుసార్లన్నా వినిపిస్తుంది.

అది చలమయ్యగారి హితవు. అది చలమయ్యగారి హెచ్చరిక. అది చలమయ్యగారి నినాదం.

అంటే అన్నారుగానీ తింటున్న తిండి, చదువుతున్న పుస్తకం, చూస్తున్న సినిమా, చేస్తున్న సంసారం - యివన్నీ అబద్ధమనుకోడానికి మనసెలా ఒప్పుతుంది? ఒకవేళ ఒప్పిందిబో ఆ తరువాత ప్రపంచంలో జీవనోత్సాహం ఎలా నిలుస్తుంది?

కానీ, చలమయ్యగారైనా సంసారం చెయ్యడం మానుకోలేదుగదా! సిరి వలచివచ్చి తన ఇంట్లో పడుతున్నంత మేరకు దాన్ని పదిల పరుచుకోవడంలో అజాగ్రత్త వహించలేదుగదా! పుస్తకాల ధ్యాస అయితే లేదుగానీ, పంచాంగం చూడక తప్పదుగదా! వినోదాలంటే తనకు సరిపడవుగానీ, హరికథ అని తెలిస్తే పదిమైళ్ళ దూరమైనా నడిచి వెళ్ళడం పరిపాటేగదా!

చెప్పే మాటకు, చేసే పనికి పొంతన లేకపోతే అట్టి వ్యక్తిని గురించి లోకంలో విమర్శలు చెలరేగడం సహజం. చలమయ్యగారిని గురించి నలుగురూ నాలుగు మాటలనుకుంటారు. పై గుడ్డ విదిలించి భుజాన వేసుకుని భార్యాబిడ్డలతో ఆయన కాందిశీకుడిలా లింగాలపురం ప్రవేశించడం మిథ్యకాదే! ఆ నాటికి చేత చిల్లిగవ్వయినా లేని ఈ ఆసామి కాలక్రమాన అంచెలంచెలుగా దారిద్ర్యాటవిని నిర్మూలించి, మెట్లు మెట్లుగా ఐశ్వర్య శిఖరాన్ని అధిరోహించడం మిథ్యకాదే! ఇస్తున్న చేతికీ, పుచ్చుకుంటున్న చేతికీ తప్ప మూడో వ్యక్తికి తెలియకుండా నిమ్మళంగా సాగించుకుపోతున్న వడ్డీ వ్యాపారం మూలంగా ఆయన ఇంట శ్రీదేవి పాద - నూపురాల గలంగలలు వినిపించడం మిథ్యకాదే! ఐతే ఆయన మిథ్య మిథ్య అంటున్నదేది?

ఏది మిథ్య? ఏది మిథ్య కాదు? - అన్నది ఆదికాలంనుంచీ మానవుణ్ణి వెంటాడుతున్న జిజ్ఞాస. ఆ మీమాంసకు ఈ లోకంలో సజీవమైన ప్రచార సాధనంగా కనిపించే విచిత్రమైన వ్యక్తి చలమయ్యగారు.

కానైతే, ఏమాట కామాటే చెప్పుకోవాలి. చలమయ్యగారు వట్టి సిద్ధాంతి మాత్రమే! (సిద్ధాంతము చేయువాడు సిద్ధాంతి అన్న భావనలో) తన సిద్ధాంతానికి ఆయన వ్యాఖ్యానం చెప్పడు. "అసలు తెలిసిచస్తే గదండీ చెప్పడానికి! అదొక ఊతపదం. అంతేగాని, దానికి మరెట్టి విశేషార్థమూలేదు... ఉండదు," అన్నది పలువురి అభిప్రాయం.

ఏమిటో మరి! నిజము దేవుడెరుగు, నీరు పల్లమెరుగు అంటారు పెద్దలు. ఏ పుట్టలో ఏ పాముంటుందో ఎవ్వరికి తెలుసు? చలమయ్యగారా! సామాన్యులు కాదు.

సామాన్యులు కాదన్న మాటకు మాత్రం వ్యాఖ్యానాలు అనవసరం. ఆ విషయం అవగతం కావడానికి ఒకసారి ఆయన్ను ఎగాదిగా చూస్తే చాలు!

కానీ, ఆకారాన్ని గురించి చెప్పడంకంటే, మొదట ప్రయోజకత్వాన్ని గురించి ముచ్చటించుకోవడం సముచితమేమో ననిపిస్తుంది. ఎందుకంటే ఆకారం ఎంతటి గొప్పదైనా, అదీ ఈ విశాల ప్రపంచంలో ఆక్రమించే జాగా మాత్రం మిక్కిలి పరిమితం! ప్రయోజకత్వం సంగతి అలాకాదు. అలా గాలిలా దిక్కులకు విస్తరిస్తుంది. కాంతిలా దూరదూరాలకు కనిపిస్తుంది.

తొడుక్కునే దుస్తులను బట్టి ప్రయోజకత్వానికి రెండు పేర్లు వాడుకలో ఉన్నాయి. మంచి దుస్తుల్లో అది కీర్తి, అందుకు విరుద్ధమైన దుస్తుల్లో అదే అపకీర్తి.

కానీ, చిత్రమేమిటంటే చలమయ్యగారి ప్రయోజకత్వం పై రెండింటిలో ఏ కోవకు చెందినదీ కాదు. ఆయనగారి ప్రయోజకత్వం విచిత్రవేషధారణలో ఆరితేరిన ఘటం. అందుచేతనే గావచ్చు. ఆయనకు లోకంలో భూషణలూ ఉన్నాయి, దూషణలూ ఉన్నాయి.

పల్లెకూ, పట్టణానికీ మధ్యస్థంగా ఇప్పుడిప్పుడే పేటగా రూపొందుతున్న ఊరు లింగాపురం. సదరు ఊళ్ళో వినాయకుడి గుడిదగ్గరనుంచి బయల్దేరి పశ్చిమంగా వెళ్ళేదే కోనేటి వీధి. ఆ వీధిలో పక్షుల్లో గరుత్మమంతుడిలా ఎత్తుగా కనిపించే రెండతస్తుల కట్టడమే చలమయ్యగారి మేడ.

ఆ మేడకేసి చూచిన క్రొత్త వ్యక్తికి చలమయ్యగారిని గురించి కొన్ని అపోహలు కలగడం సహజం. అతడు చలమయ్యగారు గ్రామానికి కరణీకం చేశారని అనుకోవచ్చు. మునసబు గిరీ చలాయించి ఉంటారని అనుకోవచ్చు. లేదా పంచాయతీ ప్రెసిడెంటుగానైనా ఉంటారనుకోవచ్చు. తన ఊహలన్నీ నిజానికి ఎంత దూరంలో ఉన్నాయో తెలిస్తే అతడు బుడుంగుమని ఆశ్చర్యసాగరంలో మునిగిపోవడం ఖాయం. బడిపంతులుగా పనిచేసినవారు చలమయ్యగారు.

ఆ బడిపంతులు గిరీ ఏ పాటిది? ఆయన లోయరుగ్రేడు ఉపాధ్యాయుడు. అయిదో తరగతిదాకా చదువుకున్నట్టు ఓ యోగ్యతాపత్రం సంపాదించి, రెండు మాసాల వృత్తి శిక్షణ పొందడానికి ప్రభుత్వమువారు పెట్టిన ముద్దుపేరు లోయరుగ్రేడు. కౌపీనానికి మించిన దారిద్ర్య మెలాగైతే లేదో, లోయరుగ్రేడు కన్నా తక్కువైన ఉపాధ్యాయత్వమూ లేదు. (ఉండేదికాదు - అనడం సమంజసం. ఇప్పుడసలు ఆ గ్రేడుకే పరిగణన లేదు గనుక).

ఉద్యోగం ప్రారంభమైన కాలంలో చలమయ్యగారికి లభించిన నెలసరి జీతం ఏడు రూపాయలు.

అది చలమయ్యగారి వామన స్వరూపమైతే, కోనేటివీధిలో కనిపించే ఈ మేడ, మేడలోపలి ఇనప్పెట్టె, కొన్నివేల రూపాయల వడ్డీవ్యాపారం, భూమీ-పుట్రా, నగా-నట్రా వీటినన్నింటినీ ఏకమొత్తంగా కలిపి చూచినప్పుడు కనిపించేది చలమయ్యగారి త్రివిక్రమ స్వరూపం.

అయిదున్నర అడుగుల హ్రస్వదేహులు చలమయ్యగారు. ఆ ఉన్న లోపానికి సవరణగా ఆయనది స్థూలశరీరం. బొద్దుమీసాలు. ఇటీవలి వయసు వాటికి వెల్లగూడావేసి ఆయన ఆకార సౌష్ఠవానికి మరింతగా గాంభీర్యాన్ని సైతం ప్రోదిచేసి పెట్టింది. నల్లటి కనుబొమల నడుమ ఎర్రటి కుంకుమ బొట్టు. దుర్భేద్యమైన శిలాప్రాకారంలాంటి రొమ్ముపైన రక్తవర్ణపు కండువా రెపరెపలాడుతుండగా కిర్రుచెప్పుల కిరకిరతో ఆయన వీధంట బయల్దేరితే ఆబాలగోపాలానికి హడలు! ఆబాల గోపాలమేమిటి, చలమయ్యగారిచేత వేపమండలతో మంత్రించుకొని, చింత బరికెలతో చావుదెబ్బలు తిన్న దయ్యాలు ఎక్కడైనా కనిపిస్తే అడగండి! అవి ఆయన ప్రతాపాన్ని తప్పకుండా చెబుతాయి.

అవును మరి! చలమయ్య భూతవైద్యులు. మామూలు ఆదివారాల్లోనైతే ఆయన యింటి ఎదుట తండాలు తండాలుగా విడిసి దయ్యాలు సోకిన ఆడవాళ్ళు జుత్తు విరబోసుకుని తుపానులో తెరచాపల్లా ఊగిసలాడిపోయే దృశ్యం గుండెగట్టిదైన వాళ్లకు వినోదకరంగానూ, మెతువుగుండెల వాళ్ళకు భయావహంగానూ ఉండేది. ఆదివారానికి అమావాస్యగూడా తోడైతే యిక సరేసరి! మంత్రోచ్చాటనతో దిశలు దద్దరిల్లిపోయేవి. 'పోతున్నా సామీ! వెళ్తున్నా బాబో? ఇకపైన ఈ నరుడి జోలికి రాను దేవుడా,' అంటూ జడుసుకున్న దయ్యాలు అమాంతంగా కొండెక్కిపోయేవి. చలమయ్యగారి మాటలేకుండా ఊళ్ళో తమ విద్యను ప్రదర్శించుకోడానికి ఎలాంటి కొమ్ములు తిరిగిన గారడీ వాళ్ళకైనా దమ్ములుండేవిగావు!

చలమయ్యగారి భూతవైద్యం గురించి చెప్పడం జరిగింది. మరైతే ఆయన రాజవైద్యంమాట? పదిమైళ్ళకొకటి చొప్పున ప్రభుత్వ వైద్యాలయాలు కనబడుతున్న ఈ రోజుల్లో ఏముందిగానీ, ఆ రోజుల్లో ఆయన చేతిపైన తయారైన కట్టుమాత్ర సర్వరోగ కాలాంబుదాల పాలిటికి ఝంఝూమారుతంలా ఉపకరించేది. భుజానికి తగిలించుకొచ్చిన బటవా సంచిలోనుంచీ ఆయన ఒక్కొక్క డబ్బీగా పైకి తీస్తుంటే రోగులతో బాటుగా వాళ్ళ శరీరాల్లో తావు చేసుకుని కూర్చున్న రోగాలు గూడా గుండె లవిసిపోయేవి.

ఆరోజు ఆదివారం కాకపోతే, చుట్టుప్రక్కల రోగాల పొలకువగూడా లేకపోతే, చలమయ్యగారు జోస్యం చెప్పేవారు. కష్టాలు మనుష్యులకుగాక మాన్లకొస్తాయా అంటారు. వస్తే వచ్చాయిగానీ, అవెందుకొచ్చాయి, ఎన్నాళ్ళుంటాయి, ఏ విధంగా సాగనంపాలి వాటిని - అనే వివరాలు తెలుసుకోవడం ముఖ్యం. తాంబూలమూ, దక్షిణా సమర్పించుకుంటే చలమయ్యగారు ఉన్నదున్నట్టుగా చెప్పేసేవారు. అప్పటికది ప్రవేశరుసుము మాత్రం! చలమయ్యగారు చెప్పినట్టు కష్టాలన్నీ గడచిపోతే తదనంతరం జరగవలసిన లాంఛనాలు ప్రత్యేకంగానూ, మరింత హుందాగానూ వుండేవి.

ఐనా చలమయ్యగారు ఒకపని చేసి, ఒకపని చేయలేదని చెప్పడానికి వీలెక్కడిది? పెళ్ళిళ్ళకు ముహూర్తాలా! బావులు త్రవ్వుకోడానికి స్థలనిర్దేశాలా! గృహ నిర్మాణాలకు శంఖుస్థాపనలా! విద్యాభ్యాసానికి శ్రీకారాలా! దేనికైనా చలమయ్యగారే కావలసి వచ్చేవారు. లింగాలపురం పరిసరాల్లో ఆయనతో పనిబడని కుటుంబమే ఉండేదికాదు.

ఇలా ముమ్మరంగా తనను చుట్టుముట్టి ఊపిరి సలపనివ్వని కార్యకలాపాల్లోనుంచీ ఎలాగో తీరిక చేసుకుని బడికి వెళ్ళేవారు చలమయ్యగారు. ఆ ఉద్యోగాన్ని అదొక హాబీలా ఆయన నిర్వహించేవారు.

రంగురంగుల పూసలను దండగా కలసి బంధించే నూలుపోగులా చలమయ్యగారి బహుపాత్రాభినయంలో పాత్రకూ పాత్రకూ లంకెగా కనిపించేది వేదాంతం! రెండు చేతులా ఆర్జిస్తూ ఆర్జించిన దానితో సర్వసౌకర్యాలూ అనుభవిస్తూ "ఏముంది నాయనా అంతా మిథ్య' అని చెప్పగలగడం చలమయ్యగారి ప్రత్యేకత. చలమయ్యగారి బహుపాత్రాభినయాన్ని గురించి ఆశ్చర్యపడడమైతే లోకం ఏనాడో మానేసింది. నాటికీ నేటికీ చిదంబర రహస్యంలా లోకానికి అర్థం గాకుండా ఉన్నది ఆయన వేదాంత ధోరణి ఒక్కటే!

ఆ రహస్యానికి భాష్యం చెప్పగలిగిన వ్యక్తి తమలో ఉన్నాడని లోకులకు తెలియదు. అతడి ఊరూ లింగాలపురమే! పేరు గోపాలం!

గోపాలానికైనా ఈ రహస్యం ఒక పట్టాన తెలిసింది గాదు. ఎలా తెలిసింది? ఎట్టి పరిస్థితిలో తెలిసింది? అనే ప్రశ్నలకు సమాధానమే ఈ కథ.-

గోపాలం జగన్నాథంగారి కొడుకు.

తరతరాలుగా లింగాలపురంలో స్థిరపడిన కుటుంబాల్లో జగన్నాథంగారి దొకటి. ప్రతి తరంలోనూ అన్నదమ్ములు పిత్రార్జితాన్ని పంచుకునే భాగహారపు లెక్కల మూలంగా తనహయాం వచ్చేసరికి జగన్నాథంగారి స్థితి సన్నగిల్లిన మాట నిజమే ఐనా ఆనాటికీ ఊరిలో వేళ్ళతో లెక్కింపదగిన సంపన్నులలో ఆయన ఒక్కడు. తాళాలు తన చేతికి వచ్చిన కొత్తలో ఆయన విలాసాల్లో మునిగితేలి మూలద్రవ్యాన్ని హారతి కర్పూరంలా తగలేశాడు. పోయింది పోగా, కొంత భూస్థితి మాత్రం మిగిలింది. కొద్దిపాటి ఉద్యోగం చేయడానికి వీలుగా చిన్ననాటి చదువు ఆయనకు ఆసరాగా నిలిచింది. ఊరు విడిచి వెళ్ళి, వుద్యోగం వెలిగించి ఆ సంపాదనతో సంసారం గడుపుకుపోవచ్చునన్న నమ్మకం జగన్నాథంగారికి లేదు. ట్రెయినింగై వచ్చి, ఆయన స్వగ్రామంలోనే బడిపంతులుగా కుదురుకున్నాడు.

అప్పటికది ఏకోపాధ్యాయ పాఠశాల. అనతికాలంలో జగన్నాథంగారు చూపిన అభివృద్ధికి సంతసించి, జిల్లా బోర్డువారు ఆ పాఠశాలకు రెండో టీచరును వేయడానికి సమ్మతించారు. అందుకు ఫలితంగా చలమయ్యగారు లింగాలపురంలో కాలుమోపారు.

ఎంతగా ఒకసారి దెబ్బతిన్నా జగన్నాథంగారు ఆఖరువరకూ డబ్బుకు సంబంధించిన లావాదేవీల్లో పట్టింపులులేని మనిషిగా ఉండిపోయారు. అప్పుచేసి పప్పుకూడు తినడానికి వెనుకాడిన ఉదంతం ఆయన జీవితంలో మచ్చుకైనా కానరాదు. జగన్నాథంగారి భార్యకైనా, ఆయన బిడ్డలకైనా తెలిసింది సంసారం గుట్టు చప్పుడుగా సాగిపోతోందని మాత్రమే! చేసిన అప్పులు, చేస్తున్న అప్పులు, వాటిపైన పెరిగే వడ్డీ - ఇవన్నీ ఎంత పెద్ద సంఖ్యలోకి దారితీస్తున్నాయన్నది జగన్నాథంగారికి మాత్రమే తెలిసిన లోగుట్టు. అది పెరుమాళ్ళకే ఎరుక! కాదంటే చలమయ్యగారి కెరుక!

జగన్నాథంగారికి అప్పుపెట్టినవారు చలమయ్యగారు! డబ్బుతో యిబ్బందిలేకుండా జగన్నాథంగారి అవసరాలకు ఆదుకుని చలమయ్యగారు అసిస్టెంటుగా, హెడ్మాస్టరుగారి మన్ననకు పాత్రులయ్యారు.

కష్టాలుగానీ, కొరతలుగానీ జగన్నాథంగారిని చీమకుట్టినట్టయినా బాధించాయి గావు. కానున్నది కాక మానదన్న దృఢ నిర్ణయాన్ని ఆయన తన జీవితానికి 'మోటో'గా చేసుకున్నారు. తన తరువాత తన సంతానానికి తాను మిగిలించిపోతున్న దేమన్న సింహావలోకనానికి సైతం ఆయన పూనుకున్నట్టు లేదు. ఉన్నట్టుండి కాయిలా పడినట్టు, యిక ఫరవాలేదు, పథ్యం పుచ్చుకోవచ్చుననుకుంటున్న సమయంలో జబ్బు మళ్ళీ తిరగబెట్టి ఆయన హఠాత్తుగా జగన్నాటకంనుంచీ నిర్గమించారు.

పట్టణంలో ఉద్యోగం చేస్తున్న జేష్టపుత్రుడు గోపాలం వార్త తెలియగానే నెలరోజులు సెలవుపెట్టి యింటికి పరతెంచి వచ్చాడు. ఉత్తరక్రియలన్నీ యధావిధిగా నెరవేర్చాడు. చదువుకోవలసిన తమ్ముళ్ళు, పెళ్ళికావలసిన చెల్లెళ్లు వున్న ఈ కుటుంబంలో తండ్రి తననెక్కడ దిగవిడిచి పోయాడన్న విషయాన్ని గురించి ఆలోచించుకోడానికి సెలవుల్లో యింకా ఏడెనిమిదిరోజులు మిగిలివున్నాయి.

"ఒకసారి చలమయ్యగారితో మాట్లాడి రమ్మంటావా అమ్మా" అన్నాడు గోపాలం.

"మాట్లాడి రా గోపాలం! మీ నాన్నగారి ఆచూకీలు చలమయ్యగారికి తప్పా మరొకరికి తెలియవు. పైగా, వున్న అప్పేదో ఆయన దగ్గరేవుంది. మాట్లాడు..." అంది పార్వతమ్మ.

గోపాలం బయల్దేరుతుండగా ఆమె మళ్ళీ పిలిచింది.

"అన్నట్టు రాధ నొకసారి రమ్మంటావా గోపాలం! పందిరిలో మల్లెపువ్వులు పూస్తున్నాయి..."

"పువ్వులు పూస్తే, రాధెందుకమ్మా! ఇంట్లో ఆడబిడ్డలు లేరూ?"

గోపాలం మాటల్లో లీలగా పొడగట్టిన కోపాన్ని పసిగట్టి పార్వతమ్మ విస్తుపోయింది. తనమాటల్లో గోపాలానికి కోపకారణం కావలసిన అంశమేదీ లేదే! ఐనా ఆమె సముదాయింపుగా "అది కాదురా గోపాలం! పూలతో దండ గుచ్చడం రాధకైతే బాగా చేతనౌను..." అంది.

గోపాలం వెళ్ళేసరికి చలమయ్యగారు యింట్లో లేరు. బావొచ్చాడు, బావొచ్చాడు అంటూ యిల్లంతా మారుమ్రోగుతున్న పిల్లల కలకలం మధ్య గోపాలం దిక్కులు చూస్తూ నిల్చున్నాడు. కూర్చోడానికి కుర్చీ చూపించి కాఫీ చేసి తీసుకురావడానికి చలమయ్యగారి భార్య వంటింటి లోపలికి వెళ్ళింది. గోపాలం దిగులుగా వున్న విషయంతో సంబంధంలేని పిల్లలు ప్రశ్నలతో అతణ్ణి వేధిస్తున్నారు.

"పట్నంలో యింజను లేకుండానే రైళ్ళు పరుగెడుతాయటగా బావా!" కళ్ళు పెద్దవిగా చేసి అడుగుతోంది వనజ. చలమయ్యగారి చివరి బిడ్డ.

"అయిదు రూపాయలిస్తే, విమానాల్లోకూడా ఎక్కనిస్తారటగా బావా!" ఆశ్చర్యం వెళ్ళబోసుకుంటున్నాడు చిట్టిబాబు.

"ఎవరు చెప్పారు?" పొడిగా అడిగాడు గోపాలం. "ఇంకెవరు! అక్కయ్యే చెప్పింది. నువు రోజూ యింజనులేని రైల్లోనే వెళ్తుంటావట! అందుకు వనజేమందో తెలుసా బావా! ఇంజను లేకుండా వెళ్తే రైలు పడిపోదా అంది. అక్కయ్య ఒకటే నవ్వు! పడిపోయే రైల్లో బావ ఎక్కుతాడా వనజా! తప్పుకాదూ... అంది."

గోపాలం మనసులో చిరాకు రగులుకుంటోంది. సమస్తలోకాన్ని ఒక ఆనంద మందిరంగా తలపోసే పసిపిల్లల మనస్తత్వంతో తాను రాజీపడలేదు. తానిప్పుడు అప్పుపడినవాడు. అప్పును గురించిన వివరాలు తెలుసుకోవడం కోసం వచ్చాడు. ఇక్కడ తన హద్దులేవో తాను తెలుసుకుని మెలగడం మంచిది!

పాలచెంబు చేతబట్టుకొని దొడ్డిగుమ్మంగుండా హాల్లోపలికి వచ్చిన రాధ గోపాలం కనిపించగానే ఆగిపోయింది. ఒకప్పుడు వనజలా, చిట్టిబాబులా గోపాలం కనిపిస్తే పైకెక్కి ఒడిలో కూర్చున్న పిల్లే రాధగూడా! అమ్మాయికి ఈడు రానూరానూ వచ్చిన ఈడులో రానున్న కాలానికి చెందిన మధురమైన వూహలు తీయటి కలల్లా భాసించనూ భాసించనూ నునుసిగ్గుల బరువులో మల్లెమొగ్గయిపోతూ వచ్చింది రాధ.

గోపాలం కనిపించగానే తుర్రున లోపలికి పారిపోయి వుండేది రాధ. కానీ తండ్రిని పోగొట్టుకుని పుట్టెడు దుఃఖంలో మునిగివున్న గోపాలం బావతో తానిప్పుడు గాకపోతే, మరెప్పుడు మాట్లాడుతుంది? బావ మళ్ళీ ఉద్యోగానికి వెళ్ళిపోయే లోపుగా ఏదో మాట్లాడాలని, మరేదో చెప్పుకోవాలనీ రాధాదేవి చిన్న హృదయంలో కోరికలు వేచివున్నాయి. గోపాలం పలకరింపుకోసం ఎదురుచూస్తూ, కాసేపు అక్కడే నిల్చుండిపోయింది రాధ. కానీ గోపాలం పలకరించేటట్లు లేదు. అసలు తానక్కడ నిల్చున్నదన్న విషయాన్ని అతడు గమనించినట్టే లేదు.

రాధ మెల్లిగా లోపలికి వెళ్ళిపోయింది. కొంతసేపటికి కాఫీగ్లాసుతో సహా మళ్ళీ హాల్లోకి వచ్చింది.

గ్లాసు చేతికి తీసుకుంటూ "మీ నాన్నగారితో పనివుండి వచ్చాను" అన్నాడు గోపాలం.

రాధ-మనసు చివుక్కుమంది. చలమయ్యగారిని 'మామయ్య'గా వ్యవహరించడం గోపాలం అలవాటు, ఆ అలవాటుకెందుకు ప్రమాదం వాటిల్లాలో రాధ కర్థమైందికాదు.

"వస్తారులే బావా! ఎవరో పిలిచారని చావడిదాకా వెళ్ళారు" అంది రాధ.

"ఆయనతో కొంచెం మాటాడవలసిన పనివుంది" అన్నాడు గోపాలం.

అప్పటికి మరెవరితోనూ మాట్లాడవలసిన అవసరంలేనట్టు! రాధ ఆశ్చర్యంతో గోపాలంకేసి చూచింది. అతడి ముఖంలో స్తబ్దత తప్పితే మరెట్టి భావమూ ప్రతి ఫలించడం లేదు.

అయిదారు నిముషాలవరకూ రాధ అలాగే నిల్చుండిపోయింది. అంతలో వీధిగుమ్మం దగ్గర కిర్రుమని చెప్పులసవ్వడి వినిపించింది. కలత నిద్దురలో నుంచి మేలుకుంటున్నట్టుగా "అదిగో నాన్నగారొచ్చారు" అంది రాధ.

"ఓహెూ గోపాలమా!" అంటూ, పై కండువాతీసి వంకీకి తగిలించారు చలమయ్యగారు. తరువాత వంటింటివైపు చూస్తూ "ఏమేవ్ గోపాలం వచ్చాడు. కాఫీ గీఫీ, టిఫినూ గిఫినూ యిత్యాదులేమైనా..." అంటూ అర్ధోక్తిలో ఆగిపోయారు.

"ఇచ్చిన కాఫీ యిప్పుడే పుచ్చుకున్నాను" అన్నాడు గోపాలం.

"అలాగా గోపాలం! నువ్వింకా ఆవిడగారి కంటపడలేదేమో ననుకున్నాను. పద్దావన్నమాట. ఒకటి రెండు రోజులుగా నువ్వు కనిపించకపోతే మీ ఇంటికి వద్దామని గూడా అనుకుంటున్నాను. అంతలో నువ్వే వచ్చేశావు..."

గోపాలం యిలా అనుకున్నాడు - అప్పిచ్చినవాడు అప్రమత్తుడుగా ఉండటం న్యాయమే! ఇలాగే ఇంకొక వారం రోజులు గడచిపోతే, తాను పట్టణానికి వెళ్ళిపోతాడు. అప్పుడు తనకోసమని చలమయ్యగారెక్కడ రైలు ఖర్చులు దండగ పెట్టుకోగలరు!

"అందుకోసమే వచ్చాను" అన్నాడు గోపాలం.

"ఎందుకోసం?" విస్మయం ప్రకటించారు చలమయ్యగారు

అబ్బో! ఎంత గడసరితన మనిపించింది గోపాలానికి.

"మీకు తెలియందేముంది!" నింపాదిగా ప్రారంభించాడు గోపాలం. "పద్దారు లేచారు. నాన్నగారు కట్టె కడతేర్చుకుని వెళ్ళిపోయారు. వెళ్తూ వెళ్తూ ఆయన చేసినపని సంసార భారాన్ని నా భుజాలపైన మోపడం..."

"దానికేముందిలే గోపాలం!" అడ్డు తగిలారు చలమయ్యగారు -"పుట్టడం గిట్టడం కోసమే నన్నవాడు పిచ్చివాడు కాడు. ఎవరికైనా ఆఖరు గమ్యస్థానం అదే! కాలం తీరింది. నాన్నగారు పోయారు. అందుకు చింతిస్తూ కూచుంటామా గోపాలం!"

చలమయ్యగారి సానుభూతి గోపాలంలోని చిరాకు మరింతగా రగులుకోడానికి మాత్రమే తోడ్పడింది.

"చింతించగూడదనే మీబోటి పెద్దలంటారు. కానీ సుఖ దుఃఖాలకు అతీతంగా నిర్లిప్తత వహించి గుండ్రాయిలా కూర్చోగలగడం అంత సులభమైన పనిగాదు..."

"నిజమే. నిజమే! ఏదో మాటవరసకు అన్నాను గానీ, నాకు మాత్రం తెలియదా గోపాలం..."

"అందుకే మీకు తెలియందేముంది అని మొట్టమొదటే చెప్పుకున్నాను."

చలమయ్యగారు బిక్కమొగం పెట్టి "ఇంతకు నువ్వు చెప్పేదేమిటి గోపాలం" అన్నారు.

"అదే కుటుంబం సంగతి. పరుగెడుతున్న బస్సులోనుంచీ డ్రయివరు క్రిందకి దూకేశాడు. అంతకు మునుపు స్టీరింగు ముట్టుకోని కొత్తవ్యక్తి దాన్ని నడిపించే బాధ్యతను స్వీకరించాడు. మార్గమా మిట్టపల్లాల రోడ్డు. గుట్టల నడుమ దారి ఇరుకుగా కూడా ఉంది. నిమిషానికొకటి రెండు శకటాలు శరవేగంతో ఎదురవుతున్నాయి..."

"అధైర్యపడుతున్నావా గోపాలం? పైన భగవంతుడు లేడూ!"

"కాని, భగవంతుడు స్వయంగా వచ్చి ఆదుకోడానికి నేనేమంత భక్తుణ్ణిగాను. పైగా ఆపద్బాంధవుడనీ, అనాథ రక్షకుడనీ నాలుగు మంచి మాటలు చెబితే కార్యం

చక్కబెట్టి వెళ్ళడానికి భగవంతుడంత భోళారాయుడనికూడా నేననుకోను. ముఖస్తుతులకు ఉబ్బిపోయేవారి లిస్టులో చేర్చి, భగవంతుణ్ణి మామూలు ఉద్యోగుల స్థాయికి దిగలాగడమంటే నాకు అసహ్యం. మానవుడికి అంతో ఇంతో స్వప్రయత్నం అవసరమని నా ఊహ..."

"అబ్బబ్బ, చంపేస్తున్నావయ్యా గోపాలం! అసలు సంగతేమిటో చెప్పరాదూ?"

"చెప్పకుందామనే వచ్చాను. నాన్నగారిలా కళ్ళు మూసుకుని ప్రయాణం చేయడమంటే నాకు భయం..."

"మూసుకోమని ఎవరన్నారు?"

"కానీ, తెరచుకోనివ్వాలి గదా!"

"అర్థమైంది గోపాలం!" పైకి లేస్తూ అన్నారు చలమయ్యగారు. "కాగితాలూ అవీ చూడాలనుకుంటున్నావన్న మాట..."

లాంతరు వెలుగులో అరగంటసేపు కాగితాలు పరిశీలిస్తూ గడిపాడు గోపాలం. జగన్నాథంగారు చలమయ్యగారికి వ్రాసి ఇచ్చినవేగాక, ఆ కాగితాల కట్టలో ఆయన ఇతరులకు వ్రాసి ఇచ్చిన ప్రోనోట్లుకూడా ఉన్నాయి. ప్రవాహానికి ఎదురు పడి నడుస్తూ నదీ జన్మస్థానాన్ని అన్వేషిస్తున్న వాడిలా నాన్నగారి ఋణానంద సామ్రాజ్యం తాలూకు పుట్టుపూర్వోత్తరాలను ఆరా... తీయదలచుకున్న గోపాలానికి అనేక కొత్త విషయాలు తెలిసివచ్చాయి. అదేపనిగా అప్పు చేయడమే గాని జగన్నాథం గారు ఒక పత్రంలోనైనా చెల్లు వేయించిన పాపాన పోలేదు. మూడేళ్ళ వ్యవధి పూర్తికాగానే అసలు, అయిన వడ్డీ కలిపి కొత్త మొత్తానికి కొత్తగా ప్రోనోటు వ్రాసి ఇచ్చే పద్ధతిలో, ఇచ్చిన అప్పు ఋణదాతకు బంగారు బాతులా గ్రుడ్లు పెడుతుంది. ఆ గ్రుడ్లను పొదిగించి పిల్లలు చేయించుకోవడం ఋణదాతల స్వభావం.

ఈ చక్రవడ్డీ సాంప్రదాయంలో ఋణదాతలకు ఆదర్శ ప్రాయుడనదగినవాడు చలమయ్యగారు.

"ఐనా నాకు తెలియక అడుగుతున్నాను గోపాలం. పట్టింపుగా అడిగితే చూపుతున్నానుగానీ, ఇప్పుడు వీటికేం తొందరొచ్చిందో చెప్పు..." సానునయంగా అడుగుతున్నారు చలమయ్యగారు.

"నిజమే! తొందరపడినా ఇపుడు చేయగలిగిందేమీ లేదు..."

"అంటే?"

"ఏముంది! జబ్బు విషమించింది. ఇప్పుడిది మామూలు చికిత్సలకు లొంగదు..."

"చూడు గోపాలం! నీకేమైనా సందేహంగా ఉంటే సూటిగా అడగొచ్చు. తెలిసినంతలో నీ సందేహానికి సజావుగా సమాధానం చెప్పడానికి ప్రయత్నించగలను. అంతేగానీ గూఢంగా మాట్లాడితే నాకు అర్థమై చావదు..."

"సందేహమేమీ లేదు. రెవిన్యూ స్టాంపుల మీద నాన్నగారి సంతకాలు స్పష్టంగా కనిపిస్తున్నాయి. ఏవో అవసరాలు రావడంవల్లనే ఆయన అప్పులు చేసి ఉంటారు. ఇందులో

నాకాశ్చర్యం కలిగిస్తున్నది ఒక విషయం మాత్రమే. తీసుకున్న అప్పులో ఎంతో కొంత చెల్లించాలన్న సద్బుద్ధి నాన్నగారికి కలిగి ఉండినా బాగుండేది. లేదు, ఇచ్చిన అప్పులో ఎంతో కొంత వసూలు చేసుకోవాలన్న సదుద్దేశం మీకు కలిగి ఉండినా బాగుండేది? ఏదీ జరుగలేదు..."

"ఐతే మీ నాన్నగారి దగ్గర నిర్బంధంగా అప్పు వసూలు చేయకపోవడం నా తప్పంటావా గోపాలం!"

'పైగా ఆయనకు నిజంగా అవసరమున్నా లేకపోయినా, మీరు ఉదారంగా అప్పు పెట్టడానికి సంసిద్ధత కనబరచారేమోనని అనుమానం..."

"కనుక ఇదంతా దుశ్చింతతో గూడిన పన్నాగంలా కనిపిస్తోంది. అంతేనా గోపాలం?"

విద్యార్థి దగ్గరనుంచీ సరైన జవాబు రాబట్టిన ఉపాధ్యాయుడిలా గంభీరంగా కూర్చున్నాడు గోపాలం.

చలమయ్యగారిలో ఆగ్రహావేశాలు రగులుకోడానికి క్షణంలో సగంసేపు పట్టలేదు. ఆయన ముఖం కందగడ్డలా జేవురించిపోయింది. అసలే ఎర్రటి కళ్ళాయనవి. అవి చంద్రనిప్పుల్లా ఎర్రవారి పోయాయి. కోపంలో ఆయన నిలువునా కంపించిపోసాగాడు.

"నా ఒక్కడి దగ్గరేనా గోపాలం! ఆయన ఊరంతా అప్పు చేశాడు. మరమేకుల్లా ఆ అప్పులవాళ్ళు మీ నాన్నగారి పీకలపైన కూర్చున్నప్పుడల్లా, నేను అడ్డుపడ్డాను. చేతినుంచీ రొక్కం వెదజల్లి, కానీ వెల చేయని కాగితాలపైన పత్రాలు వ్రాయించుకొని వాటిని చూస్తూ కాలం గడిపాను. ఇదంతా నేను మీ కుటుంబానికి చేసిన అపచారమేనా గోపాలం?"

"ఉపకారం చేసినంత మేరకు నేను కృతజ్ఞుణ్ణి! కానీకి కొరగాని కాగితాలని తేలికజేసి చెబుతున్నారు కానీ, వాటి విలువ మీకు తెలుసు. తలచుకుంటే మీరు అణా పైసలతో సహా వసూలు చేయగలరు. కానీ, ఈ విషయంలో నేను మీ కట్టే శ్రమ కలిగించదలచుకోలేదు" చరాలున వెలుపలికి వచ్చేశాడు గోపాలం.

"ఏమిట్రా గోపాలం! ఏమన్నారు చలమయ్య" అంది పార్వతమ్మ.

"ఏమంటారు! చలమయ్యగారు కార్య వాదులు, తక్కువగా మాట్లాడడం, చేయవలసిందంతా చేసి చూపించడం కార్యవాదుల లక్షణం" అన్నాడు గోపాలం.

"ఏం చేశార్రా మరి?" కంగారుపడిపోతూ అడిగింది పార్వతమ్మ.

"ఇంతకంటే ఎవరు మాత్రం ఏం చేయగలరు? చేసిన అప్పుకు ఉన్న ఆస్తి సరిపోతుంది. ఇల్లు మిగిలితే బ్రహ్మాండం..."

పార్వతమ్మ కుప్పకూరలా నేలపైన కూలిపోయింది.

గోపాలం ఊహించినట్టుగా ఇల్లు మాత్రం మిగిలింది. నాలుగెకరాల సుక్షేత్రాన్ని తెగనమ్మి అతడు అప్పు కట్టేశాడు.

చేతి సంచి నిండుగా డబ్బుతో గోపాలం ప్రత్యక్షమయ్యేసరికి చలమయ్యగారి నోటమాట పెగిలింది గాదు. అప్పు చెల్లించడంకోసం అతడు పొలం అమ్మేశాడని తెలిసేసరికి ఆయన ముఖాన కత్తి వేటుకు నెత్తురు చుక్కలేదు.

"ఎంత పనిచేశావు గోపాలం! బంగారంలాంటి మాగాణి అమ్మేశావా! ఐనా, ఇప్పుడేం కొంప మునిగిపోయిందని? పోనీ నాతో ఒక మాట చెప్పరాదా గోపాలం?" అంటూ ఆయన నోరు విడిచి వాపోయాడు.

గోపాలం హృదయంలో విజయగర్వం తొణికిసలాడుతోంది. ఇన్నాళ్లకిన్నాళ్ళకు ఈ ముసలివాడి ఆంతర్యం తనకిప్పుడు అవగతమైంది. చేపకు గాలం వేసి ఎర చూపినట్లుగా ఈయన మాగాణీ పైన కన్నుంచి అప్పులిచ్చాడని ఇప్పుడు నిస్సందేహంగా నిర్ధారణకు రావచ్చు. ఆస్తి పోతే పోయిందిగానీ, తానీ ముసలివాడి పాచిక పారకుండా జేశాడు.!

"అప్పులేని గంజి అమృతంతో సమానమంటారు. అప్పుతోనూ, నిప్పుతోనూ చెలగాటమాడటం ముప్పుకు దారితీస్తుందనిగూడా చెబుతారు. ఎంత నాసిరకం బ్రతుకు బ్రతికినా, ఋణం లేకుండా బ్రతకాలన్నది నా ఆశ. ఇంతకన్నా మీకు నేనేం చెప్పగలను" అంటూ సెలవు పుచ్చుకున్నాడు గోపాలం.

పది పదిహేను రోజులు గడువక మునుపే గోపాలానికి స్వగ్రామంనుంచీ ఉత్తరం వచ్చింది.

"చిరంజీవికి ఆశీర్వాదాలతో తల్లి వ్రాయించిన ఉత్తరం.

"ఇక్కడ మేము క్షేమం. అక్కడ యోగ క్షేమములు తెలుపవలసినది. ప్రస్తుతం జాబు వ్రాయడం ఏమనగా, నీవు వెళ్ళినది మొదలు చలమయ్యగారి కుటుంబంలో గందరగోళం ప్రారంభమైంది. రాధకు ఒళ్లు బాగుండడం లేదనీ, జ్వర లక్షణాలు తీవ్రంగా కనిపిస్తున్నాయని వాళ్ళూ వీళ్ళూ చెప్పుకోగా వినడమే గానీ, నేనటువైపు వెళ్ళలేదు. వెళ్ళకపోవడానికి ఇటీవలి పరిస్థితులే కారణమని ప్రత్యేకించి నేను చెప్పవలసిన పనిలేదు. ఆ విషయం నీకే తెలుసు.

కానీ, నిన్న వెళ్ళి చూద్దును గదా గోపాలం! రాధ వైఖరి అయోమయంగా ఉంది. నెల రోజులప్పుడు ఈ పిల్ల నవనవలాడుతూ లేడిపిల్లలా ఉత్సాహంగా తిరుగుతూ ఉండినదని చెబితే ఇప్పుడెవరూ నమ్మరు. గాజులు చేతులకు వదులైపోయాయి. ప్రాణాలు కళ్ళల్లోకి వచ్చేశాయి. అంతగా నీరసించిపోయింది. నేను కనిపించగానే ఒడిలోకి వ్రాలిపోయింది. ఆ స్థితిలో అమ్మాయిని వదలిపెట్టి ఇంటికి రావడానికి కాళ్ళాడితే గదూ! మళ్లీ రేపొస్తానని చెప్పేదాకా రాధ నన్ను వదలి పెట్టింది గాదు.

అమ్మాయి సంగతి అలా ఉందా గోపాలం! ఇక చలమయ్య గారిని గురించి చెబితే నువ్వు నమ్మనే నమ్మవు. జబ్బయితే లేదు గానీ, అంతకుమించిన మనోవ్యాధితో ఆయన సతమతమైపోతున్నట్టున్నాడు. చలమయ్యగారి భార్య చెప్పింది. నిద్రాహారాలు బొత్తిగా లేవట! కారణమేమై ఉంటుందని అడిగాడు. వెర్రిబాగుల మనిషి, ఆమె ఏం చెబుతుంది? 'గ్రహచారం వదినా' అంటూ, కన్నీళ్ళు పెట్టుకుంది.

ఇంతకుమించి నేను నీకేం చెప్పాలో తోచడంలేదు. మీ నాన్నగారు బ్రతికుంటే ఇలా జరిగేదే గాదు. ఆయనకు కూతుళ్ళపైన కంటే రాధ పట్ల ఎక్కువ ప్రేమ. పండుగా పబ్బమూ చేసుకుంటే రాధ వచ్చేదాకా ఇంట్లో విస్తరి వేసేవాళ్ళం కాము. నువ్వేమిటో, నీ పట్టుదలేమిటో అంతేగానీ, నీకు మనసులతోనూ, మమకారాలతోనూ సంబంధం లేదు. ఇంతకంటే నీకు నేనేమి వ్రాయించగలను? బదులు వ్రాయి. ఎదురు చూస్తుంటాను..."

తల్లి బోళాతనానికి ఏడవాలో, నవ్వాలో తోచింది గాదు గోపాలానికి! ముగిసి పోయిన కథకు సశేషమంటూ ఒక ముక్క చేరుస్తుందెందుకీవిడ? జాబునొక్కసారి చదువుకోగానే, గది తలుపులు మూసి, రోడ్డు పైకి వచ్చేశాడు గోపాలం. ఆ వెళ్ళడం వెళ్ళడం నేరుగా పోస్టాఫీసుకే వెళ్ళాడు.

రోగ తీవ్రతను బట్టి చికిత్సా విధానంలోగూడా తీవ్రత అవసరం. వీలయినంతలో ఘాటుగానే వ్రాయదలచుకున్నాడు గోపాలం.

"ప్రియమైన తల్లికి కుమారుడు నమస్కరించి వ్రాయునది.

నీ జాబు చేరినది. సంగతులు తెలిసినవి. రాధకు జబ్బుగా ఉందని వ్రాశావు. చలమయ్యగారు వైద్యులు, జబ్బుల్ని గురించి మనకన్నా ఆయనకు బాగా తెలుసు. కనుక రాధ జబ్బును గురించి మనం మరేమంత కంగారు పడవలసిన అవసరం లేదనుకుంటాను.

పోగా, చలమయ్య గారిలో కనిపిస్తున్న మార్పు సంగతి. ఆ మార్పుకు కారణమేమిటో నేను చెప్పగలను. అత్యాశ మానవుడికి ఆరోగ్యకరంగాదు. మీదు మిక్కిలి అపాయకరంగూడా! ఆశ నిరాశైనప్పుడు ఎంతటి వారైనా తల్లక్రిందులు గావడం సహజం. ఐనా చలమయ్యగారు బాగా డబ్బున్న వారు. మరో వెయ్యి రూపాయలు ఎక్కువగా పెట్టి, ఆయన మన పొలాన్ని తామే కొనుక్కోగలరు. కనుక నువ్వనుకున్నంతగా ప్రమాదమేమీ లేదనీ, త్వరలో ఆయన కోలుకోగలరని ఆశిస్తున్నాను.

జాబులో మనసులు, మమతలు అంటూ, ఒక మాట వ్రాయించావు. నువ్వన్నట్టు వాటిని గురించి ఆలోచించడానికి నాకు ఓపిక గానీ, వ్యవధి గానీ లేకపోయిన మాట నిజమే! పుస్తకాల్లోనూ, సినిమాల్లోనూ కొన్ని పాత్రలు ముఖాముఖిగా కూర్చుని అలాంటి మాటలు మాట్లాడుకోవడం నే నెరుగుదును, కానీ, వాస్తవిక ప్రపంచంలో మనసులను మమకారాలను త్రోసిరాజనేవి వేరే ఉన్నాయి. నువ్వు తల్లివి గనుక మంచి పెళ్ళి కుమారుడికి కావలసిన శుభలక్షణాలన్నీ నాలో ఉన్నాయని అనుకోగలవు. ఇతరులు ఈ విధంగా అనుకోరు. వాళ్ళనుకుంటున్నారని నువ్వు భావించినట్టయితే అది వట్టి భ్రమ మాత్రమే! ఒకప్పటి సంగతి ఏమో గానీ, ఈనాడు చలమయ్య గారి అంతస్థుకూ, మన అంతస్థుకూ ఏవారా పోలికలేదు. అన్ని విధాలా నాకన్నా మెరుగైన అల్లుడు దొరికే అవకాశాలుండగా, చలమయ్యగారు ఏరి కోరీ నన్నే వరించగలరనడానికి ఆధారమూ లేదు! గాలి మేడలు కట్టుకుని, తీరా అవి కూలిపోతే విచారిస్తూ కూర్చోడం నా అభిమతం గాదు. అది నువ్వు చెప్పవలసిన హితవూ గాదు..."

సంతకం చేసి ఉత్తరం పోస్టు చేశాడు గోపాలం. తిరిగి వచ్చి గది తలుపులు తెరిచాడు. మంచంపైన పడుకున్నాడు. ఎందుకోగానీ, మనసు మనసులో లేదు. తన ప్రవర్తన తనకే ఎబ్బెట్టుగా ఉంది. తానెవరిపైనో పంతం పూనినట్టు కసి తీర్చుకుంటున్నాడు. ఎవరిపైన తనకు కసి? రాధపైనా? ఆమె ఏం తప్పు చేసిందని? ప్రేమించడమేనా ఆమె చేసిన తప్పు? అలాగైతే ఆ మాత్రం తప్పిదంతనుగూడా చేశాడు గదా. రాధను ప్రేమించలేదని గుండె పైన చేయి వేసుకుని నిబ్బరంగా చెప్పలేదు గదా!

కానీ ఆస్తిని కాజేసి కొంపను గుండం జేయాలన్న దురాలోచనను మనసులో ఉంచుకుని చలమయ్యగారు కూతుర్ని తనకివ్వగలరని మాత్రం తానెలా అనుకోగలడు?

ఐనా ఈ తర్క వితర్కాలు తనకెందుకు? ఏ చెట్టులో పుట్టిన నిప్పు ఆ చెట్టునే కాల్చేస్తుంది.

ఎడతెగని ఆలోచనలనుంచీ కలత నిద్రలోకి జారుకున్నాడు గోపాలం.

మళ్ళీ పదిరోజులు గడిచిపోయాయి.

ఓరోజు సాయంకాలం ఆఫీసునుంచీ బయటపడి, బసకు చేరుకున్న గోపాలానికి వసారాలో తారట్లాడుతూ సత్యం కనిపించాడు. చలమయ్య గారి మగ సంతానంలో పెద్దవాడు సత్యం. హైస్కూల్లో చదువు, హాస్టల్లో భోజనం. అర్థంకాని పాఠాలు చెప్పించుకోవడంకోసం అప్పుడప్పుడూ గోపాలం దగ్గరికి రావడం సత్యానికి అలవాటే. కానీ ఆ సాయంకాలం సత్యం అందుకోసం వచ్చినట్టు లేదు. వాడి వాలకం అదోరకంగా ఉంది.

"ఏమిట్రా సత్యం! ఎందుకలా ఉన్నావు?" అన్నాడు గోపాలం.

"అక్కయ్యను గవర్నమెంటు ఆసుపత్రికి తీసుకొచ్చారు బావా! అమ్మా, నాన్నా అక్కడే ఉన్నారు. అమ్మ నిన్ను పిలుచుకు రమ్మంది" అన్నాడు సత్యం.

తనది నడకగా, సత్యంది పరుగ్గా గోపాలం హాస్పిటల్ కాంపౌండులో అడుగుపెట్టేసరికి అస్తమించబోతున్న సూర్యుడు బంగారపు ముద్దలా మెరిసిపోతున్నాడు. ద్వారం గుండా లోపలికి వస్తున్న పసిమి రంగు సూర్యకాంతి, మంచాన్ని ఆశ్రయించుకున్న రాధ ముఖంపైన పడుతోంది. "ఇంజక్షనిచ్చి వెళ్ళారు నాయనా! ఇప్పుడే నిద్రపట్టింది" అంది చలమయ్యగారి భార్య. మంచం దగ్గరనుంచీ ఈవలికి రాలేక పోయాడు గోపాలం. రాధ ఈ స్థితికి రావడానికి తనెంతవరకూ కారకుడన్న ప్రశ్న భీకరంగా రొదలు చేస్తూ అతడి గుండె గూడులో సుళ్ళు తిరుగుతోంది. తలవంచుకుని మెల్లిగా బయటకు వచ్చేశాడు గోపాలం.

ఆసుపత్రి - కట్టడానికి అల్లంత దూరంలో వేపచెట్టు బోదెకు చేరగిలబడి కూర్చున్నారు చలమయ్యగారు. పెరిగిన గడ్డం, చిందర వందరగా ఉన్న జుత్తు, లోపలికి పోయిన కళ్ళు, మాసిపోయిన దుస్తులు, చూచిన క్షణంలో గోపాలం చలమయ్య గారిని గుర్తుపట్టలేకపోయాడు.

"కూర్చో గోపాలం!" అన్నారు చలమయ్యగారు.

గోపాలం కూర్చున్నాడు.

వాకట్టుకు లోబడిన మంత్రముగ్ధుల్లా ఆ ఇద్దరూ చాలాసేపు మౌనంగానే కూర్చున్నారు. సూర్యుడు అస్తమించాడు. చీకటి పడింది. విద్యుద్దీపాలు వెలిగాయి.

ఉన్నట్టుండి తల పైకెత్తి "ఓ విషయం చెప్పాలి" అన్నారు చలమయ్యగారు.

చలమయ్యగారి ఉద్దేశమేమిటో గోపాలానికి అర్థంమైంది గాదు. ఆయన ఓ విషయం చెప్పాలంటున్నారు. ఎవరు చెప్పాలి? తానా, లేక చలమయ్యగారా?

"ఎందుకంటే గోపాలం" ఆయనే ప్రారంభించారు. "ఒక మనిషి వేరొక మనిషిని అపార్థం చేసుకోవడంవల్ల కలిగే నష్టాన్ని నివారించడంకోసం! ఆ నష్టం నాకైనా కలగవచ్చు. లేదా నీకైనా కలగవచ్చు. కాదా మనకిద్దరికీ కలగవచ్చు..."

"చెప్పండి" అన్నాడు గోపాలం.

"నువ్వు నన్ను దురాశాపరుణ్ణిగానే భావిస్తున్నావు. లోకంగూడా అలాగే భావిస్తోంది. ఆ మాట నిజం గూడా కావచ్చు. కానీ, వోడు వోడన్నంత మాత్రాన కుండంతా ఓడనుకోవచ్చునా గోపాలం?

కుండ బద్దలు కొట్టినట్టు నిజాన్ని తేటతెల్లంగా చెప్పేస్తున్న చలమయ్యగారివైపు తెల్లబోయి చూస్తూ, గోపాలం చేష్టలుడిగి విగ్రహంలా కూర్చున్నాడు.

"ఏదో దురుద్దేశాన్ని మనసులో ఉంచుకుని నేను మీ నాన్నగారికి అప్పిచ్చినట్టు నువ్వనుకుంటున్నావు. అవునా గోపాలం? ఆ మాట నిజం కాదని నేను చెప్పినా, నువ్వు నమ్మలేవు. నిజమే! ఒక్కొక్కప్పుడు అబద్దాన్ని నమ్మడమే చాలా సులభం!"

"కుర్రవాణ్ణి. ఏది నిజమో, ఏది అబద్ధమో తెలియని వాణ్ణి..." అన్నాడు గోపాలం.

చలమయ్యగారి ముఖంలో కాగితం పువ్వులాంటి విషాద దరహాసం ఒకటి విరిసింది.

"కుర్రవాళ్ళైనా గోపాలం! నిజమేదో, నిజం కానిదేదో పెద్దవాళ్ళలో మాత్రం ఎందరికి తెలుసు? ఆ రహస్యాన్ని తెలుసుకోవడం బ్రహ్మజ్ఞానానికి మొదటి మెట్టు కాదా గోపాలం?"

గోపాలం నివ్వెరపోయాడు. మళ్లీ వేదాంతమా? ఇపుడుగూడా! ఈ ఆసుపత్రిలో గూడా!

"అంతంత పెద్ద విషయాలెందుకు గానీ నా ఈ ప్రస్తుత జీవిత చరిత్రకంతటికీ మూలకారణమైన ఒకానొక అబద్ధాన్ని గురించి చెప్పమంటావా గోపాలం! ఆ విషయం తెలిసిన వాళ్లు ఇద్దరే ఇద్దరు. ఇప్పుడొక్కరు మాత్రమే చెప్పగలరు. మరొకరు చనిపోయారు గనుక..."

చలమయ్యగారు కొనసాగించారు.

"మా నాన్నగారు పురోహితులు. పౌరోహిత్యమొక్కటే ఆయనకు జీవనాధారం. గంపెడు మంది బిడ్డలాయనకు. కులవృత్తి మా పెద్దన్నయ్యకు దక్కింది. మిగిలిన వాళ్ళం దిక్కు కొకళ్ళంగా చీలిపోయాము. చిన్ననాడు నాకంతగా చదువు వచ్చింది గాదు. బాల రామాయణం అమరాలతో పాతికాపరక లెక్కలతో అది ఆగిపోయింది. సంపాదనాపరుడైనా కాకపోయినా, మగవాడనిపించుకున్న ప్రతి మానవుడికి పెళ్ళయ్యే రోజులవి. అప్పటికే నాకు పెళ్ళయింది. ఎలా జీవించడం? స్కూళ్ల ఇన్స్పెక్టరొకాయన దయదలచి అయిదో తరగతి వరకూ చదువుకున్నట్టు ఓ సర్టిఫికెట్టు ప్రసాదించాడు. జిల్లా బోర్డు కనికరించి ఉద్యోగం ఇచ్చింది. నేను లింగాలపురం రావడం అలా జరిగింది.

నా వాలకం చూచి మీ నాన్నగారు జాలిపడ్డారు. ఏడెనిమిది రూపాయల సంపాదనతో బ్రతుకు గడవడం దుస్తరం గనుక, ఉద్యోగానికి తోడుగా మరేదైనా వ్యాసంగం చూచుకోమని సలహా ఇచ్చారు. బుర్ర జించుకున్నా అలాంటి వ్యాసంగమే స్ఫురించింది గాదు.

చివరికాయనే ఉపాయాన్నిగూడా సూచించారు. 'చూడండి చలమయ్యగారూ! పలుకుబడి లేనిదే పల్లెటూళ్లల్లో జీవితం సాగదు. ఓహో ఆయనా! ఆయనతో ఎప్పుడైనా పనిబడుతుంది. ఆయన్ను మంచిగా ఉంచుకోవడం అవసరం - అనే పరిజ్ఞానాన్ని ప్రతివాడిలోనూ కలిగించాలి. అందుకు తగ్గట్టుగా ఇకనైనా జాగు సేయకుండా మీరేదో ఒక ఉపవృత్తిని స్వీకరించాలి. ఏది రాకపోయినా పిల్లలకు దృష్టి దోషం తగిలినప్పుడు వేసే మంత్రమైనా తెలియదా మీకు?" అన్నారు.

"తెలియదండీ తెలియదు" అంటూ, ఆపాటి మంత్రమైనా తెలియనందుకు నొచ్చుకున్నాను.

"అలాగైతే ఒకపని చేయండి మీరు, ఏమీ తెలియకపోయినా, అన్నీ తెలిసినట్టే బెట్టుగా ఉండడం మీ వంతు. ఏవో కొన్ని మంత్ర తంత్రాలు మీకు తెలిసినట్టే ఉన్నాయని ప్రచారం చేసిపెట్టే బాధ్యత నాది!"

'బాబూ మీకు పుణ్యం ఉంటుంది. అలాంటి పని చేయకండి. నలుగురిలో నవ్వుల పాలైపోతాను' అంటూ బ్రతిమలాడుకున్నాను.

కానీ, ఆయన అన్నంతపనీ చేశారు. జగన్నాథం గారి నోటంట మాటవచ్చాక, ఇక నేను నా కేమీ రాదన్నా, నమ్మేవాళ్ళు లేరు. వాళ్ళు బలవంతంగా నన్ను ఇళ్ళకు తీసుకెళ్ళేవారు. మరచిపోయినవి మరిచిపోగా, నా కప్పటికి అమరంలో నాలుగైదు శ్లోకాలు మాత్రం జ్ఞప్తిలో ఉండేవి. కళ్ళు మూసుకుని గుక్కతిప్పుకోకుండా వాటినే అప్పగించేసే వాణ్ణి. ఆదిలో నా మంత్రానికి సత్ఫలితం కలుగవచ్చునన్న ఆశ నాకు ఏ కోశానా లేదు. నాకు లేకపోతేనేం గానీ, నా మంత్రంపట్ల లోకులకు మాత్రం అచంచలమైన నమ్మకం కలిగింది. ఆ నమ్మకమొక్కటే ఆసరాగా నేను నిరభ్యంతరంగా పిడుక్కూ బియ్యానికీ అదే మంత్రాన్ని వినియోగించుకున్నాను..."

ఆశ్చర్యాతిరేకంలో గోపాలం నోరు తెరిచేశాడు. కాస్సేపాగి చలమయ్యగారు మళ్లీ చెప్పసాగారు.

"అనుకోవడమే గానీ, దయ్యాలనేవి ఈ లోకంలో ఉన్నాయా చచ్చాయా గోపాలం! ఎవడి కంటికి కనిపించాయవి? మానవుడి భ్రమలో మాత్రమే బ్రతికే ఆ దయ్యాల పుణ్యమా అని నేను నా జీవితంలో నుంచీ దారిద్ర్యమనే పెనుభూతాన్ని పారద్రోలుకోగలిగాను. అలా కొంతకాలం గడిచాక కంటికి కానరాని దయ్యాలకే వైద్యం చేయగలిగినప్పుడు ఇక మానవులకెందుకు చేయగూడదనిపించింది. అదీ ప్రారంభించాను. ఆ మాటకొస్తే ఎంతటి రాజవైద్యుడైనా తల్లి కడుపునుంచే వైద్యం నేర్చుకొని పుడతాడా గోపాలం! లేదుగదా! చేయగా చేయగా అదేపట్టుబడుతుంది. నా విషయంలోనూ జరిగిందదే! అదృష్టంవల్లనో దైవానుగ్రహంవల్లనో నలుగురికి నాలుగు జబ్బులు నయమైతే, ఆ వైద్యుడు నమ్మకమున్న వాళ్ల పాలిటికి ధన్వంతరి క్రిందే లెక్క. ఆ తరువాత విద్య జ్యోతిష్యం. ఆ శాస్త్రాన్ని కించపరచడం నా ఉద్దేశం కాదు. కానీ, నాకు జ్యోతిష్యాన్ని గురించి తెలిసింది చాలా తక్కువ. నాలుగు రాళ్లు పైకి విసిరి ఏదో ఒక రాయి తాకిడికి పండు క్రిందరాలితే, దాన్ని పైకితీసి మనం కుర్రవాడి చేతిలో పెట్టడంలేదా గోపాలం! అలాంటిదే నా జ్యోతిష్యం.

కేవలం వూహతో నాలుగు మాటలు చెబితే వాటిలో ఒకటి నిజమయ్యేది. ఆ మాత్రానికే లోకులు సంబరపడి పోయేవారు..."

పది నిముషాలవరకూ మౌనంగా ఉండిపోయి ఆ తరువాత తమ ప్రసంగాన్ని ఇలా ముగించారు చలమయ్యగారు!

"నన్ను గురించి నువ్వు ఏమైనా అనుకోవచ్చు గోపాలం. నేను కృతఘ్నుణ్ణి మాత్రం గాను. నేను ప్రయోజకుణ్ణి గావడానికి తోడ్పడినవారు మీ నాన్నగారు. ఆయన చాప క్రిందికి నీళ్ళు తేవాలని నేనెన్నడూ అనుకోలేదు..."

ఆ రోజు రాత్రంతా ఆలోచించాడు గోపాలం. చలమయ్యగారు ప్రాణప్రదమైన తమ రహస్యాన్ని తనకెందుకు చెప్పినట్టు? ఆయన పట్ల సద్భావం కలుగకపోతే, తాను రాధను పెళ్లాడడానికి సమ్మతించక పోవచ్చుననే అనుమానమే ఇందుకు కారణం గావచ్చు! అయ్యో పాపం! కన్నబిడ్డపైన ఆ ముసలాయనకెంత మమకారం! అలనాడు జగన్నాధంగారు జాలిపడ్డట్టే, ఈనాడు గోపాలంగూడా చలమయ్యగారిపైన జాలిపడ్డాడు.

పనిలో పనిగా కాస్త ఆత్మవిమర్శకుకూడా పూనుకున్నాడు గోపాలం. తానేమో నిర్ధనుడు. తాను తల్లికి వ్రాసిన జాబులో ఉదహరించినట్టుగా, చలమయ్యగారి అల్లుడికి కావలసిన శుభలక్షణాలేవీ తనలో లేవు. తనలో దాగివున్న ఆ ఉడుకుమోత్తనం చలమయ్యగారిపట్ల కోపంగానూ, ద్వేషంగానూ పరిణమించిందేమో!

మరునాటి ఉదయం ఆసుపత్రికి వెళ్ళిన గోపాలానికి రాధ ముఖం అప్పుడే మంచు దెబ్బనుంచీ కోలుకుని ప్రభాత సూర్యకిరణ సంస్పర్శలో బడలిక బాపుకుంటున్న పద్మ కోరకంలా కనిపించింది. "మరేం బెంగ పెట్టుకోకు రాధా! మంచి డాక్టర్లున్నారు. త్వరగా నయమైపోతుంది" అన్నాడు గోపాలం.

"బావ చెబుతున్నాడు గదమ్మా! నయమైపోతుందిలే" అంది చలమయ్యగారి భార్య.

"బావ చెబుతున్నాడా అమ్మా!" అంది రాధ, డాక్టర్లు ఉండటం కంటే బావ చెప్పడమే ఎక్కువైనట్టు!

ఈ మిథ్యా ప్రపంచంలో ప్రేమ ఒక్కటే సత్యమైనది అనుకున్నాడు గోపాలం.

♦ *ఆంధ్రసచిత్ర వారపత్రిక - 1967* ♦